

IGRASZKI LITERACKIE POLONISTÓW

a n t o l o g i a

Wybrali
Henryk Markiewicz i Michał Rusinek

universitas

IGRASZKI LITERACKIE POLONISTÓW

a n t o l o g i a

IGRASZKI LITERACKIE POLONISTÓW

a n t o l o g i a

Wybrali
Henryk Markiewicz i Michał Rusinek

© Copyright by Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych
UNIVERSITAS, Kraków 2012

ISBN 97883-242-2453-1
TAiWPN UNIVERSITAS

Opracowanie redakcyjne
Wanda Lohman

Projekt okładki i stron tytułowych
Ewa Gray

www.universitas.com.pl

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	11
-----------------	----

Z KRAKOWA

KAZIMIERZ WYKA *Ze zbioru Duchy poetów podłuchane*

Stanisław Trembecki: Ninówka	15
Cyprian Kamil Norwid: Łyżki	16
Stanisław Wyspiański: Balladyniszczce	17
Bolesław Leśmian: Przy drogowym pobrzeżu	20
Poeta – anonim Młodej Polski: W jesiennym wicherze	21
Złota legenda poezji polskiej... ..	22
Mowa, którą sobie wygłosił Kazimierz Wyka [...] ..	23

ANDRZEJ LAM

Mowa jubileuszowa Profesora Pigionia	25
Kazimierz Wyka prowadzi seminarium	25
Wykład Stefana Żółkiewskiego	26
Horacy: Do polskiego czytelnika	26

HENRYK MARKIEWICZ

Najkrótszy polski utwór poetycki	29
Nowe rymowanki dla Teresy Walas	31
Autointerpretacja <i>Nowych Rymowanek</i>	32

MARTA WYKA

Czesław Miłosz: Wiersze	35
Traktatu moralnego fragment urwany	35
Bez tytułu... ..	35
Dwa wiersze z lat 70-tych	36
Prawie trzynastozgłoskowcem... ..	36
Tadeusz Różewicz: Prognoza na rok 2008	36
Zbigniew Herbert: Rozstrzygnięcie	37
Jarosław Marek Rymkiewicz ***	38

Adam Zagajewski: Demony Europy Wschodniej	39
Tomasz Różycki: Ze szczytu Matterhornu	39
Ewa Lipska: ***	40
JACEK BALUCH	
Bolesław Leśmian: Rzeki	41
Mikołaj Sęp Szarzyński: Sonet	41
Władysław Broniewski: Czwarty system	42
Trocheje	42
Kolumna Jana Zygmunta albo Nowy Szymon Słupnik	43
Małeńkie i niczyje	44
Limeryki	45
FRANCISZEK ZIEJKA	
Krakowiaczy, czyli górale	47
STANISŁAW BALBUS	
Cyprian Kamil Norwid: Daj mi tę wstążkę błękitną... ..	55
Wisława Szymborska: Być i nie mieć	56
Nowe Ocalenie albo Aneks polemiczny do <i>Traktatu moralnego</i>	57
TERESA WALAS	
Rekomendacja <i>Limeryków</i> Michała Rusinka	61
BRONISŁAW MAJ	
Księdza Baki ku cnocie nauki	65
Andrzej Gołhota: Sobie a guzom. Sonety	66
Andrzej Gołhota: Sobie a guzom. W lubomierskim chruśniaku	69
Nagrobki	70
ROMAN MAZURKIEWICZ	
Rzepka	73
ANNA BURZYŃSKA	
Fabulant	75
DOROTA KORWIN-PIOTROWSKA	
O tym, jak opowiedziałyby scenę spotkania Skrzetuskiego i Heleny Ingarden [...].	83
Skarga umierającego autora	84
JACEK POPIEL	
Teatr epoki przełomów	87

MICHAŁ PAWEŁ MARKOWSKI	
Klasycy, epifania i ja	93
ŁUKASZ TISCHNER	
Rękopis z Łopusznej	95
MICHAŁ RUSINEK	
Limeryki	97
Nagrobki	98
Wariacje biograficzne	99
Literatura a piosenka popularna. Próba analizy	100
Wierszyki dla dzieci	102
Z POZNANIA (I Z CAMBRIDGE, MASS.)	
ZBIGNIEW RASZEWSKI	
Ballada o św. Marcynie i Armii Czerwonej	107
Bajka	110
Przędzej. Komedia w jednym akcie	113
Cyprian Norwid: Do krytyka	116
L'être et le néant	116
JÓZEF MAGNUSZEWSKI	
Bajka o Królowie Lidce	119
EDWARD BALCERZAN	
Jesień z jesiotrem, czyli liryczna parodia	125
Jerzy Harasymowicz: Świrgoń	126
Wierszyk noworoczny (2005)	128
STANISŁAW BARAŃCZAK	
Ze zbioru <i>Zwierzęca zajadłość</i>	129
Ze zbioru <i>Biografioty</i>	130
Ze zbioru <i>Bóg, trąba i ojczyzna</i>	131
Ze zbioru <i>Żegnam cię, nosorożcze</i>	132
Ze zbioru <i>Geografioty</i>	132
Monolog Hamleta	134
Jak wyglądałby <i>Pan Tadeusz</i> [...]	135
Trzy ocypelimeryki	136
JÓZEF TOMASZ POKRZYWNIAK	
Na jubileusz Profesor Bożeny Chrzastowskiej	139

BOGDAN WALCZAK	
Wieszanie Rektora	141
***	141
Na jubileusz Profesor Zofii Trojanowiczowej	142

Z WARSZAWY

JAN KOTT	
Gdzie leży ten zamek?	147

KONSTANTY PUZYNA	
[Wstęp do <i>Hrabiny Sowy Bosonogiej-Cejłońskiej</i> <i>czyli mumii w Badewanie</i>]	151

ROMAN LOTH i ANDRZEJ MAKOWIECKI	
Z Szopki Korbutowej	155

ROMAN LOTH	
Fraszka	157
Stefan Żółkiewski o <i>Słowniku współczesnych pisarzy polskich</i>	157
Dlaczego Jerzy spóźnił się na zebranie	158
Dedykacje	159

RYMOWANE ADRESY	161
-----------------------	-----

BARBARA OTWINOWSKA	
Romanowi Lothowi: I Polak esteta	161

AUTOR NIEZNANY	
Jadzi Kaczyńskiej	163
Jadze Czachowskiej	163

JERZY KOENIG	
Miron Białoszewski; Trwaj	165
Samuel Beckett: Ostatnia rolka Buicka	165

JERZY KOETIM (JERZY KOENIG I JERZY TIMOSZEWICZ)	
Pięć razy to samo	167

JERZY TIMOSZEWICZ	
Nieznany list Chopina	173
Jerzy Axer: Dyplomatyka i łowy	174
Janusz Degler: Tren XX	178

JERZY BRALCZYK	
Mój język prywatny	179

JAN GONDOWICZ	
Śladami Ireny Adler	183

Z KATOWIC (I SZTOKHOLMU)

JERZY PASZEK	
Pan Starosta. Z kolekcji Georgesa Szepka	189

LEONARD NEUGER	
Sonet (cudownie) scalony	191
Limeryki	191
Triolety	193
Nagrobki	193
Profesorowi Henrykowi Markiewiczowi	193
Natalii Rusinek ku pocieszeniu	194
Lis i sowa	196

MARIA BUJNICKA	
Oda sentymentalna na cześć Ireneusza Opackiego	199

KRYSTYNA KRALKOWSKA-GĄTKOWSKA	
Pieśń o Przedobrej Monice	201

MAREK PIECHOTA	
Son et lumière	203
Zoofioty	203
Homines unius libri	205
Szczęście	206

KORAD C. KĘDER	
Oktawy na dzień mgr. Wencla	209

IZABELA MIKRUT	
Redutki (<i>Reduta Ordona</i> w pastiszach)	213
Nagrobki	216

Z WROCŁAWIA

JACEK KOLBUSZEWSKI	
Konferencje karpackie jako tekst kultury	221

BOGUSŁAW BEDNAREK	
Na jubileusz Profesora Tadeusza Żabskiego	223

Z GDAŃSKA

BOGUSŁAW KREJA

O onomastyce i onomastach 227

JÓZEF BACHÓRZ

Narodowem wierszem trzynastozgłoskowym rymarstwo 229

JWP Profesorowi Kreyi 230

EWA NAWROCKA

Wierszyki na zakończenie XXXIV Konferencji Teoretycznoliterackiej 233

Po referacie Stanisława Rośka *Głosy zza grobu. Literatura i umieranie*... 234

Laudacja na cześć Prof. Haliny Krukowskiej 234

ZE SZCZECINA

PIOTR MICHAŁOWSKI

Adam Mickiewicz: Gdzieżeś, mój podmiocie? 239

Adam Mickiewicz: Czar-ty-masz 239

Juliusz Słowacki: Beniowski (alternatywny fragment Pieśni V) 240

Cyprian Kamil Norwid: Na zapytanie: Dlaczego na konferencji? 241

Bolesław Leśmian: Ballada niemilknąca 243

Julian Przyboś: Więcej o testament 244

Ten Erazmowi Kuźmie pean jest już trzeci 245

Anonim z początku XXI wieku n.e. 247

Kolumbicje 248

ANDRZEJ SULIKOWSKI

Instrukcja palenia pod kotłem CO 253

APPENDYKS

ANDRZEJ WALIGÓRSKI

List w sprawie polonistów 261

Przedmowa

Kto to jest polonista? W powszechnej świadomości jest to ktoś, kto, z jednej strony, wie gdzie wstawić przecinek, a z drugiej – przeczytał wszystkie literackie opisy przyrody. Wzbudza więc uczucia mieszane: od podziwu po współczucie. A czym się zajmuje polonista, jeśli akurat nie wstawia przecinków i nie kontempluje opisów przyrody? Oczywiście, oddaje się zabawom literackim.

Książka, którą mają Państwo w rękę, jest tego dowodem. Stanowi wybór tekstów autorstwa współczesnych polonistów związanych z siedmioma ośrodkami naukowymi: w Krakowie, Poznaniu, Warszawie, Katowicach, Wrocławiu, Gdańsku i Szczecinie. Znajduje się tu szeroki wachlarz gatunków: od retorycznych laudacji, toastów i wykładów (a właściwie ich parodii), przez literackie pastisze, żartobliwe mistyfikacje, fraszki, limeryki, epitafia, bajki, aż po formy nowoczesne, jak moskaliki czy esemesy. Nie wszystkie są arcydziełami; niektóre z nich to po prostu zapis towarzyskich zabaw uprawianych podczas naukowych konferencji, a spory procent stanowią utwory okolicznościowe. Mogą one jednak zainteresować nie tylko studentów polonistyki, zgłębiających „inną” twórczość swoich poważnych profesorów oraz środowiskowe poczucie humoru, ale i tzw. szerszego odbiorcę. Należą one bowiem do zapomnianego, ale wracającego powoli do łask czytelników, niepoważnego nurtu literatury, stanowiącego przeciwagę dla patosu. Jak wynika z dat zamieszczonych tu utworów – poloniści uczestniczą w tym nurcie w coraz większej mierze.

Przypisy wydawnicze (w opracowaniu Henryka Markiewicza, umieszczone w nawiasach kwadratowych) są oszczędne. Zakładamy bowiem, że książka ta zainteresuje przede wszystkim czytelników zorientowanych i w literaturze, i w polonistyce. Autorzy, adresaci i główni „bohaterowie” ze świata nauki o literaturze otrzymali krótkie noty informacyjne, ale poza tym ograniczono się do objaśnień postaci i szczegółów mało znanych, zwłaszcza młodemu pokoleniu (w objaśnieniach uwzględniono więc np. Bernarda Krakowskiego i ZWM, a pominięto Tadeusza Kantora i PiS). Zgodnie z przyjętym zwyczajem nie podano dat urodzenia pań. Wyjątek uczyniono dla Natalii Rusinek.

Staraliśmy się ustalić miejsce i datę pierwodruku oraz czas napisania utworu, jeśli odbiegał on od tej daty, lub utwór nie był publikowany.

Zastosowano skróty: IBL – Instytut Badań Literackich PAN, PAN – Polska Akademia Nauk, PAU – Polska Akademia Umiejętności, UAM – Uniwersytet Adama Mickiewicza, UG – Uniwersytet Gdański, UJ – Uniwersytet Jagielloński, UŁ – Uniwersytet Łódzki, UŚl. – Uniwersytet Śląski, UWrocławski – Uniwersytet Wrocławski.

Składamy serdeczne podziękowania Spadkobiercom nieżyjących autorów oraz Koleżankom i Kolegom, którzy zgodzili się na nieodpłatny przedruk ich utworów, nadesłali niepublikowane dotąd teksty i pomogli w ich objaśnieniu.

Zapewne w antologii tej są luki. Mamy jednak nadzieję, że zachęci ona pominiętych autorów do ogłoszenia uzupełnień.

HM i MR

Z KRAKOWA

KAZIMIERZ WYKA

Ze zbioru *DUCHY POETÓW PODSŁUCHANE*

Stanisław Trembecki: NINÓWKA (nieznany fragment)

Pani Janinie i Ludwikowi Hieronimowi Morstinom¹

O wyspo Muz, w potoków nurty opłyniona,
W topól i krzewów strojne ujęta ramiona,
Które na murawach wdzięczne tworząc zagajniki,
W obraz patrzą, co wodne im ścielą poniki²
Na twych murawach fauny swe wiodą igraszki,
A z drzew ćwierkiem rozmaitym dziwują się ptaszki
Satyrów gronom jurnym i muzom rozlicznym,
Co stoją greckim chórom podobne tragicznym.
Oto już zbiegły i dziew kolisko się splata,
Dziew, którym aż na stopy spływa grecka szata.
Otoczyły swym kręgiem drzewo Jowiszowe³
I w równianki⁴ zdobną pochylają głowę,
Fauny zaś na kształt rżących mnóstwa wiatronogów
Kopytem biją chwałę swoich chutnych bogów,
Myśląc, że ich wabnymi uwiedziona śpiewy,
Podobniejsza niebiankom niżli córkom Ewy,
Z gładkim czołem bogini piękna pani Nina,
Cna małżonka Ludwika binomen⁵ Morstina,
Muzom dłoń poda smukłą i dziesiąta w rzędzie
Z sztuk opiekunkami tan zawodzić będzie.

¹ [Ludwik Hieronim Morstin (1886–1966) – hrabia, dramatopisarz, właściciel dworu w Pławowicach koło Nowego Brzeska. Żoną jego była Janina z Żółtowskich (1895–1965), stąd tytuł utworu.]

² [poniki – strumyki.]

³ [drzewo Jowiszowe – dąb.]

⁴ [równianki – girlandy.]

⁵ [binomen – podwójna nazwa nadawana gatunkom, w której pierwsza część odnosi się do rodzaju, zaś druga jest szczegółowym dookreśleniem, tu w znaczeniu dwojga imion.]

Lecz pomiędzy słuźki los wzbrania się dostać,
Tej, co bogini na się raz przybrała postać
I bacznej o płody bywa podobna Cererze,
To znowuż na siebie kształt Minerwy bierze,
I zawsze zda się z góry olimpijskiej rodem
Nad nędznych ludzkim ziemian postawiona płodem.
Takie tam muz igraszki i takie tam stróże
Wiodą w próg, co Parnasu zdaje się podnóże.
Lecz nie ten wszystkie wyspy tej poznał zachwyty,
Kto ją stopą przemierzył, gdy maj złotolity
Wóz Febusa wytoczył na niebios okręgi:
By poznać muzom, faunom tak pochopne łągi⁶
Trzeba, kiedy akwilon⁷ spadnie w listopadzie,
Lub w Idy marca śniegów ostatek się kładzie,
Ujrzyć przedziwne dziedzin owych tajemnice,
Podobnych im, zaprawdę, szukasz po próżnice.
Czy z Wezuwiusza stoków pociekły tam lawy?
Czy maż to płynie, którą żeglarz wiąże nawy?
Czy może zawiesista tytanów posoka,
Na tysiąc rzutów śmigłym kamieniem głęboka?
Nie, to jeno straszliwe błota grzędzielisko⁸
Na śmiałków opasło wyspę pośmiewisko,
Co by przekroczyć chcieli owe błot topiele,
Których pierwszy fundament stawili Popiele;
Rad je widział król Ćwieczek, zacne Śreniawity⁹
Wyniosły te grzędzielę na herbowe szczyty,
A co zacnych rząd przodków uszanował długi,
Nie zniszczą tego syny, tradycji służy.
Niech więc me pióro waszą pochwałą zaszczycę,
W błocie i muzach przodków swych godne dziedzice.

Cyprian Kamil Norwid: ŁYŹKI

I.

Pani bo miałaś suknię w dziwne tiule,
Jak te niewiasty z portretów Barbieny¹⁰ –

⁶ [łągi – łąki.]

⁷ [akwilon (łac.) – wiatr północny.]

⁸ [grzędzielisko – tu w znaczeniu: grzędzawisko (grzędziel to właściwie dy-szel u pługa lub sochy).]

⁹ [Śreniawity] – koło Pławowic przepływa rzeka Szreniawa; stąd zapewne to określenie.

¹⁰ [Barbi ena – nazwisko takie nie występuje w słownikach malarzy.]

Któż w tańcu sukni twej Ultima Thule
Zdeptał, jak nie ja?! – wśród balowej sceny...

II.

A kiedy z gwarem do uczty siadano,
Wokół obrusów jak polarne śniegi,
Tylko jam o stół zawadził kolano –
Wino pociekło – między zastaw brzegi –

III.

„Ha, rzekłem, może to takie me losy?!”
I chciałem słowem zaufać sąsiadce,
Odrzekła zaś: „O, są w tej zupie włosy – ”
Zbladłem, bom łysiał – jakby orzeł w klatce!

IV.

Później pieczone zręczną ręką sługi
– Nie pomnę dziś, cietrzew to był? pentarka? –
Zleciało, aż stół szeroki i długi
Pełen był ptactwa, jak Noego arka.

V.

Więc nic nie mówić, nad stołem się schylić.
Lecz nie! Miast noża, którym mięso kroję,
Zamiast widelca, by tym się posilić:
Świeci przede mną z herbem łyżek dwoje!

VI.

O Pani! Wdzięcznym, jak pomnisz – rzecz rzadka! –
Że mięs nie jadam, żem wegetarianin.
Lecz jak u Turków dla swych dzieci matka
Mamżeż palcami rwać kęsy baranin?!!

VII.

Tymczasem gwiazdy w teleskop się leją,
Glob gdzieś pomyka w oploty węzowe –
Od konstelacji co burzami wieją,
Chmur dartych grzmotem zwisa ramię płowe...

Stanisław Wyspiański: BALLADYNISZCZE

Akt I. Scena 2

(Wilhelm Feldman zanotował był z rozmowy ze Stanisławem Wyspiańskim, że twórca *Legendy* uważał, iż *Balladynę* należałoby – „napisać ludzkim językiem”. Spróbowałem w zastępstwie i nie szczędząc dosłownej inkrustacji frazeologiczno-słownikowej. W charakterze historyka literatury ośmielam się jeszcze dorzucić,

że Wyspiański posiadał najwidoczniej zupełnie odmienną koncepcję całego dramatu. Świadczy o tym znamienne przekształcenie postaci Grabca: – Bohaty, Grabiec-Mąż. Zgodne to z naszą wiedzą o poecie, który pragnął redagować wszystkie dzienniki krakowskie jednocześnie, zachowując ich kierunki polityczne, ale każdy redagując lepiej.)

(Inna część boru – rozległe gopliste wody – pod topielą widać czarne bierwiona zamkowego dworca – u bierwion wiszą dwaj nietoperze: SKWIERCZYNA i CHECHŁO).

SKWIERCZYNA

Hej, Chechło, gdzie Goplanica
naszego dworca kniaziowa?

CHECHŁO

Nierozbudzona. I w toni,
Tam w toni goplistej się chowa.

SKWIERCZYNA

Więc – że motyli
gad kraszy i ucudaczony
nie przebudził naszej kniahini?
Więc-że jaskółczych gon niezmożony
Nie wyrwał jej z wodnej pustyni?
Hej, cóż na to mój Chechło,
gadaj mi, jakże to?

CHECHŁO

Cicho, wnet ocknie się ta jędz-ać
i ład przyrody burzyć wiekuisty
jak codzień będzie zapędzać
W onże przedranek mglisty.

SKWIERCZYNA

Cóż to? Gdzie ład? Gdzie ówże ład??

(Ściemnia się – odzywa się muzyka – krucy kukają – kukułki szczekają – wilgi boguwołą¹¹ – małe ptaszęta skwierczą – pszczoły kołędują – korowaj¹² piastów skrzy-
pi – muzyka cichnie i ginie w jeziornej oddali – wraca dzień.) SKWIERCZYNA
Co to tak dziwnie jękło? Powiedz, tyś zmyślny –

CHECHŁO

Nie pytaj, nie słyszaj młodziu,

¹¹ [boguwołą – neologizm; boguwola – inna nazwa wilgi.]

¹² [korowaj – gatunek placka; tu użyte w znaczeniu: korowód.]

ach patrz, na słońca kosmyku
wytryska z wód Goplanica,
jabłeczne są jej lica.
Z łabędzia skrzydeł korona
ponad włos czarny wzniesiona.
Żniwiarka-ć, z liści ajeru
plon niesie, plon bez liku,
do stołpu¹³, do chramu, do Łady¹⁴.
W niezabudkowym warkoczu
za stopki się wiesza małe,
a rączką po den przezroczu
z Żywią rozmawia rada.
Hej, urodziwa nasza siostrzyca,
jabłeczne u niej lica –

CHECHŁO

Ona ma wianek we włosiech –
jeśli to kwiaty uszczknione po rosie?

SKWIERCZYNA

Hola, ha, to jaskółczychy snem zdjęte!
Krakowskich paciorków korale
z goplistych rumorów¹⁵ podjęte
i nanizane wrzek doli,
Goplanica to nimi swywoli.

CHECHŁO

Spieszmy w Trzemeszno, spieszmy w Kruszvice,
tam władza kniahini na nice.

SKWIERCZYNA

Więc pospieszaj... ja ostaną –
kosmyki słońca przegryzły
jaskółczych mokre pióra –
duch w nich się ocknął, co z Wisły
wróblowa przyniosła go chmurka.
Kniaziowa nasza w boleści
zapadła w ziem bez treści.
Łabędzią porusza koroną
wwyż czarnych włosów splecioną.

¹³ [stołp – słup.]

¹⁴ [Łada – rzekome bóstwo słowiańskie wymienione (podobnie jak Żywia) przez Jana Długosza.]

¹⁵ [rumor – wrzask, zamęt; tu użyte w znaczeniu: odmęt.]

W imię Ojca, Syna, Ducha,
wstęga dłoni jej nie słucha!
Goplanico! Goplanico!
(wchodzi GOPLANICA – śpiew Goplanicy)
Gopło falą szumi smutną
hen, w szuwarach płucze skroń,
potargała na nim płótno
wichrem wzdęta toń.
Mojej doli nieudałej
już daleki bije dzwon,
hen, z wawelskiej huczy skały
Zygmuntowy ton –
Bohatyrze, bohaterze,
za tym głosem bież,
słuchaj echo, wołaj spiże,
naród wstanie z leż.
Bom ja tobie poślubiona,
ty mój władny mąż,
Gopło weźmie cię w ramiona,
Żywio, Łado, losy wiąż!
Co ma zginąć – niech polegnie,
Co ma ostać – niech ostanie,
Gopło falą trzciny zegnie,
a ty – w wieczność dąż.
(Muzyka – grzmoty – łyskańce – łabędzie i jaskółczychy opuszczają Goplanicę).

Bolesław Leśmian: PRZY DROGOWYM POBRZEŻU

Przy drogowym pobrzeżu, wyrzezany mozołnie,
Stoi świątek lipami odrzewiony dowolnie;
Pod kapliczką świątkową, zanurzony w łopiany,
Nochal cierniem pociera, w siebie dolą schwytyany,
Kuternoga-łapiskrzat, w swe kalectwo ujęty,
Co z kulasów pozostał tylko panem swej pięty.
Obaj sobie przykrewni, obaj dzierżą pod sobą
Cienie wozów spowrotnych, co z jarmarczną osobą
Powracają, by zdojać poprzez upał lipcowy
W wieś w wadoły stłoczoną, w bylejakie parowy.
A na wozach grajkowie pobekują jarmarcznie
W harmonijkę, wzdłuż gębiec prowadzoną pokracznie,
Aż im w ślepiach migają – pokrzwawione talarki,

Aż ogiery prychają – z zadków pianą w kłus szparki,
Aż za wozem kłębiasto – pył się jątrzy oddolny,
Aż trzaskają biczyska w dzień przedżenny, porolny,
Aż dziewczuchy piskają w międzyudziu śniąc smaczno,
Kiedyż igrę miłosną w sianokłosie znów zaczną.
Przy drogowym pobrzeżu, zadrzemani mozolnie,
Śnią łapiskrzat i świętek, oczekując dokolnie,
Kiedy piastę w ich państwo, wóz pobocznie pokreśli.
Chytrze jeden za uzdę, bystro drugi zamęci
W szprychach, które daremnie w wirującej kapeli
Wsi czekają w parowie i w pojutrze niedzieli.
I grajkowie stłoczeni, zanim dojrzą z kiej racji,
W rów się kładą z dziewczuchą, w śnieg sypiący z akacji.
Nad kapliczką tryśł ogier w las ode wsi daleki,
I znów świętek spokojny, a łapiskrzat kaleki.

Poeta – anonim Młodej Polski: W JESIENNYM WICHRZE

Liście się sypią ulewą złotą
Na stawów zagasłą, ponurą toń –
Smętek jesieni senną pieszczotą
Czarnych cyprysów całuje dziś skroń.

Przekwitły lilie i asfodele¹⁶,
Tuberoz kępy przesnuły się w nic,
Hiacynt, irys, czarne morele
Żałoby znakiem zdarły kwiecie z lic.

Płaczą fontanny łzą opałową,
Daniel przebiega przez daleki łęg
A nad nią bólem zmiądzoną głową
Żórawi żalny dogorywa jęk.

Osmęt ich lotem, piórem, klangorem,
W nią duszę tłucze, jak w samotny chram,
By orzeł w klatce, w mym sercu chórem
Pierś swą rozkrwawiam u nieszczęścia bram.

Krwawiące płacze, miedziane żale
Z ramion brzoź, topól, strząsa śmierci gest,
Łabędzie piersią krają stawu fale,
Nad wodą wędnie szronem ścięty rdest.

¹⁶ [asfo dele – złotogłowy.]

Nagie konary w chmury z ołowiu
W mąk beznadziei wysyła dziś park –
Tęsknica blada, jak księżyc w nowiu,
Wśród wichru zawodzi pełnego skarg.

O dni rozpaczne, o dni konania,
O kwiatów ostatni, bezwonny śpiew,
Jako wędrowiec dusza się śłania,
Co na rozdrożu słyszy dziewic zew.

K. Wyka, *Duchy poetów podstuchane*, Kraków 1959

ZŁOTA LEGENDA POEZJI POLSKIEJ¹⁷

Na początku była ciemność, a ciemność była w głowie, a głowa była ciemnością. A Peiper zrodził Przybosia, a Przyboś zrodził Kurka, a Kurk zrodził Brzękowskiego, a Brzękowski zrodził Ważyka i tu się kończy pierwsze pokolenie.

Na początku była awangarda, a ona zrodziła Peipera, a Peiper zrodził Przybosia, a Przyboś zrodził Czechowicza, a Czechowicz zrodził Miłosza, a Miłosz zrodził Huszczę i jego potomstwo. Na początku była ciemność, a ciemność zrodziła awangardę, a awangarda zrodziła Peipera, a Peiper zrodził Przybosia, a Przyboś zrodził Czuchnowskiego, a Czuchnowski zrodził Piwowara, a Piwowar Czernika, a Czernik zrodził Frasika, a Frasik zrodził Ożoga, a Ożóg zrodził Machejka, a Machejek rodzi dalej.

Na początku była ciemność, a ciemność zrodziła awangardę, a awangarda zrodziła Peipera, a Peiper zrodził Przybosia, a Przyboś zrodził Kotta, a Kott zrodził Włodka, a Włodek zrodził Jęczalika i jęczy.

Na początku była ciemność, a ciemność zrodziła awangardę, a awangarda zrodziła Peipera, a Peiper zrodził Przybosia, a Przyboś zrodził Młodożeńca, a Młodożeniec zrodził Skuzę, a Skuza zrodzić nie może.

A są, którzy nieprawego byli łoża: z ziemi Żagar, z nałożnicy Kwadrygi poczęty jest Ciesielczuk.

A awangarda zrodziła ciemność z Marinettim i z lędźwi jego powstał Czyżewski Tytus, którego Nuż w bżuhu wraził rodzicielom swoim.

A są, którzy powstałi z ojców swoich nie wiedzący: z garści popiołu poczęty jest Piechal i garść nadstawiając w popiół się obróci. A stanie się to dnia siódmego od poczęcia.

¹⁷ [Wśród wymienionych tu nazwisk znajdują się m.in. poeci: Jan Huszcza, Lech Piwowar, Stanisław Czernik, Józef Andrzej Frasik, Jan Bolesław Ożóg, Władysław Machejek, Adam Włodek, Tadeusz Jęczalik, Wojciech Skuza, Stanisław Ciesielczuk.]

I znowu nastąpiła ciemność, a ciemność zrodziła awangardę, i bezpłodne są lędźwie awangardy po wiele Włodków, którzy jej są.

[Ok. 1945]

Tadeusz Kwiatkowski, *Niezastąpiony*. W zbiorze Kazimierz Wyka. *Praca zbiorowa*, pod red. Henryka Markiewicza i Aleksandra Fiuta, Kraków 1978

MOWA, KTÓRĄ SOBIE WYGŁOSIŁ KAZIMIERZ WYKA NA SWOIM JUBILEUSZU W DNIU 18 KWIETNIA W KRAKOWIE ROKU 1970

Jeden od chłopca, jeden jest od króla,
ja od Adama, lecz bardziej od Jula,
który to natchnął mą twórczość nadzwyczaj,
jak ja potem „Twórczością” znów - Iwaskiewiczca.
Ale czy starczy dziś tego natchnienia
jakie się miało w dobie „Odrodzenia”?
Świat spokojnie się kręci. Nie płonie, nie tonie,
lecz dawniej łatwiej było utrzymać się w „Pionie”.
I coś mi się zdaje poniekąd, jak gdyby,
że życie literackie, to *Życie na niby*,
po prostu przypomina, proszę koleżeństwa,
Podróż do krainy nieprawdopodobieństwa.
Do żywego wciąż jeden problem mnie porusza,
kto lepiej napisał *Pana Tadeusza*?
Szczерze powiedziawszy, to tego nikt nie wi,
czy ja, czy Pigoń, czy Adam Mickiewicz?
Stąd więc nieraz zaduma do piersi się wkrada
i niepokój ogarnia, czy *Stara szuflada*
zdoła uchronić w sobie i pomieścić,
całe jak uciął – *Pogranicze powieści*?
Różne dylematy trwożą się i mnożą,
bo zawsze są dwa wyjścia, w myśl znanej teorii,
tak jak są dwie drogi, tak jak dwie natury,
czy literacko mam wejść do historii,
czy historycznie do literatury?

1970

„Dekada Literacka” 1995, nr 1

Kazimierz Wyka (1910–1975) – krytyk literacki, eseista, historyk literatury XIX i XX wieku, profesor UJ, członek PAN, redaktor „Twórczości”, dyrektor IBL

ANDRZEJ ŁAM

MOWA JUBILEUSZOWA PROFESORA PIGONIA

Urodziłem się, jak powiadam, w Komborni,
A wzorem mi byli niepokorni.
Inni, nie ujmując, łatwiej mieli,
W puchowej spali, by tak rzec, pościeli,
Ja zaś spałem, nie krzywdując siebie, na kłującym sianku,
I wstawałem, jako żywo, o poranku,
Wyglądałem jutrzni w rosie,
Zbierałem pilnie pokłosie,
Gdy tamci spali, nie wymawiam, gębą całą.
Tak trudem, pracą wytrwałą,
Wysiłkiem zbożnym, myślą śmigłą
Nie tylko ich doścignął,
Zrównał się, by rzec tak, bez ochyby,
Krzyszcząc wiedzę ręką pewną, nie na niby,
Lecz że umysł miałem może nieco żywszy,
Tom ich i w niejednym, jak powiadam, przewyższył.

KAZIMIERZ WYKA PROWADZI SEMINARIUM

Proszę państwaha, kiedy czytham Kasprowiczha i rozpoznaję te jego opisy wiejskiego pejażu, te zmaghania duchowe o najwyższym napięciu, te wzloty i upadki, to widzę jakh na jawie, że poetha rozpina w swoich wierszach jakiś metafizyczny łukh od krów aż do Bogha, prawdha. A z nowszych rzeczy kiedy czytham Czesia, przephraszam, nie wszyscy go możhe znają, Czesława Miłosza, to przypomina mi się audhycja, jaką słyssałem w polskhim radiu, tam pani wychowawczyni tak mówiła do dzieci: ty jesteś soczkhiem truskawkowym, ty soczkhiem wiśniowym, a ty malinowym, a theraz wszystkimie soczkhi się zlewają i dzieci tańczhą razem,